

ІСТОРИЧНИЙ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІРИ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ДИСКУРСУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

УДК 374: 811.161.2

*Шкіцька І.Ю.,
доктор філологічних наук, професор,
Західноукраїнський національний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДІЛОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ОНЛАЙНОВИХ КУРСАХ ДЛЯ ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Із початком загострення російської-української війни в багатьох закладах вищої освіти Західної України були організовані безкоштовні курси з розмовної та ділової української мови для переселенців зі східної та центральної частин країни. У Західноукраїнському національному університеті такі освітні послуги надавалися постраждалим від бойових дій у березні-квітні 2022 року дистанційно — за допомогою платформи «Zoom».

Курси з вивчення ділової української мови в період воєнного стану в Україні мають на меті не тільки підтримку жертв російської агресії та допомогу тимчасово переміщеним особам у пошуку роботи й подоланні мовних і культурних бар'єрів, але й слугують згуртуванню українців, підвищенню престижності української мови та її популяризації.

Метою нашої розвідки є формулювання рекомендацій із покращення якості викладання на онлайн-курсах із ділової української мови для внутрішніх переселенців, виявлення типових помилок, яких найчастіше припускаються викладачі, та окреслення способів запобігання їх виникненню.

Уважаємо за потрібне перше заняття на курсах присвятити знайомству зі слухачами та з'ясуванню їхніх очікувань із приводу мовних курсів з української ділової мови. Проте це не завжди можна успішно реалізувати за умов дистанційної форми навчання [5]: особи, які пережили сильне емоційне потрясіння й перебували тривалий час у стані стресу, неохоче вмикають відеокамери на заняттях і важко йдуть на контакт. З огляду на це викладачі курсів повинні мати навички роботи з гетерогенною аудиторією (людьми, різними за віком, соціальним статусом, із неоднаковим життєвим досвідом, рівнем володіння державною мовою і т.д.), розуміти особливості комунікації з такою категорією слухачів, бути гнучкими, емоційно стійкими й водночас виражати глибоку повагу, емпатію та доброзичливе ставлення до осіб, які вимушено залишили свої домівки, зазнали

поневірянь у зв'язку з воєнними подіями в Україні й виявили бажання поглибити свої знання з української ділової мови в умовах воєнного стану.

На нашу думку, на початкових заняттях слід коротко висвітлити основні події з історії української мови, не обминаючи питання лінгвоциду щодо української мови. Після цього цілком логічно зупинитися на функціях мови, зокрема її ролі в державотворенні. Говорячи про функції мови, варто застосовувати метод коучингу, що дає змогу розвинути критичне мислення, аналітичні й комунікативні навички слухачів, зокрема ставити питання, які б стимулювали їх до самостійного висвітлення теоретичного матеріалу та пошуку релевантних прикладів із реального життя. Альтернативною формою роботи є наведення викладачем прикладів реалізації тої чи тої функції мови чи подання її дефініції, після чого він пропонує слухачам самостійно сформулювати її назву.

Наступні заняття слід присвятити вивченню лексичних, морфологічних і синтаксичних норм української ділової мови. Не варто ускладнювати матеріал лінгвістичними термінами й деталізованими поясненнями сутності тих чи тих мовних явищ. Орієнтуватися слід на типові помилки, яких припускаються носії мови в писемному й усному діловому мовленні. Уважаємо за доречне проведення аналогій із російської мови, а також окреслення сучасних тенденцій розвитку української мови.

Розгляд репрезентації синонімії, антонімії та паронімії в діловому мовленні буде не тільки цікавим, але й корисним для осіб, які в побуті не послуговуються українською мовою. Окремої уваги потребує поняття так званого «смакового виправлення» та розмежування правил і рекомендацій уживання мовних засобів.

Не можна оминати увагою також питання сучасних змін у правописі. Висвітлюючи це питання, викладач повинен пояснити причину та доцільність таких змін, роблячи екскурси в минуле й допомагаючи слухачам віднайти закономірності, щоб легше запам'ятати нові правила.

Якщо більшість слухачів курсів є особами, що мають добре розвинені навички писемного ділового мовлення, доцільно приділити більше уваги удосконаленню їхніх комунікативних навичок, що в умовах онлайн-навчання є доволі складним завданням. З одного боку, цього можна досягнути діалогізованим викладом навчального матеріалу, активізацією слухачів до обговорень, стимулюванням їх до висловлення своєї думки, наприклад із приводу ролі мови в державотворенні, мовної політики в країні, сучасних тенденцій розвитку української мови і под.

З другого боку, виробленню навичок вільного спілкування українською мовою в ситуаціях ділової інтеракції сприятиме вивчення таких тем, як «Усне ділове мовлення» та «Етика ділового спілкування» тощо. Під час їх вивчення варто застосовувати метод кейсів. Обговорення неоднозначних і конфліктних

ситуацій, що можуть виникати під час ділової інтеракції, зазвичай є найкращим способом заохотити слухачів до розмови та дискусії. Ідеться про ситуації запізнь на збори, затяжних нарад, необхідності переривання співрозмовника, вираження незгоди, реагування на неправильно складені низхідні документи і под. Велике зацікавлення у слухачів викликають і питання, що стосуються телефонних розмов, електронного листування, обміну повідомленнями в месенджерах (Вайбер, Телеграм та ін.) і соціальних мережах тощо.

Доцільно також детальніше зупинитися на мовних конструкціях, що мають великий конфліктогенний потенціал. Плідним матеріалом для обговорення стануть питання «Типові помилки під час електронного службового листування» та «Типові помилки у висвітленні новин на сайтах установ».

Відзначимо, що слухачі курсів виявляють інтерес не тільки до усної та писемної ділової мови, — їх також цікавлять особливості комунікативної поведінки осіб у регіоні, до якого вони приїхали. Формальні та неформальні відповідники типових мовних зворотів, уживаних носіями мови в різних ситуаціях ділового спілкування, викликають непідробний інтерес слухачів до української культури загалом і місцевих традицій зокрема. Ідеться передусім про різну функційність етикетних формул привітання, прощання, вибачення (наприклад, *Добрий день!*, *Доброго дня!*, *Добридень!*, *Здрастуйте!*, *Вітаю!*), форм звертання (наприклад, *ім'я + по батькові, пан / пані + ім'я, пан / пані + фак / посада, пан / пані + прізвище* і т.д.).

Для охочих удосконалити рівень володіння українською мовою важливими є також знання правил оформлення службових документів. З огляду на це необхідно ознайомити їх із сучасними тенденціями розвитку діловодної сфери, зокрема цифровізацією та глобалізаційними процесами, результатом яких є узгодження національних стандартів із міжнародними та запозичення великої кількості англіцизмів. Для обговорення на заняттях варто взяти тексти управлінських документів, що найчастіше складають на робочих місцях, а також документи, укладання текстів яких вимагає творчого підходу. Ідеться передусім про заяви, пропозиції, довідки, акти, протоколи та витяги з них, службові записки, клопотання, листи, накази, розпорядження, резюме і мотиваційні листи тощо.

Серед типових помилок, яких припускаються викладачі на курсах з української ділової мови для переселенців, є такі.

Несхвальне ставлення до російськомовних українців. Педагоги повинні надавати максимальну підтримку особам, які, незважаючи на складні часи й емоційні потрясіння, знайшли в собі сили стати слухачами курсів, виявивши бажання поглибити свої знання з української мови, підвищити свою грамотність та покращити свої комунікативні навички. До того ж, позитивні емоції є необхідним складником для сталого розвитку позитивної мотивації [2, 42].

Авторитарний підхід у викладанні та монологічність. Деяким викладачам, які звикли працювати з гомогенною студентською аудиторією, важко уникнути моралізаторства і застосовувати партнерський підхід під час інтеракції із цільовою аудиторією. Серед слухачів курсів чимало досвідчених осіб зрілого віку, які мають свою думку стосовно явищ, що відбуваються в сучасному суспільстві. Педагогоцентризм повинен замінити студентоцентризм [3, 414]. Переміщення фокусу уваги з викладача на слухача дасть змогу, по-перше, безпомилково визначити, яких знань з української ділової мови бракує цільовій аудиторії [4], а по-друге, — допоможе максимально залучити слухачів до діалогу. Запровадження методів викладання сучасних мов, що «стимулюють незалежність думки, судження та дії у зв'язку із соціальними вміннями та відповідальністю» [1, 132] є перспективним у сучасній педагогічній науці.

Переобтяження слухачів теоретичним матеріалом і спеціалізованою лексикою, брак ілюстративного матеріалу та прикладів із реального життя. Як уже йшлося, діалогізований виклад інформації, використання для пояснення загальноновживаних слів, проведення паралелей із російською мовою зроблять заняття більш динамічними та захопливими. Фокусування уваги на найцікавіших і найскладніших аспектах слововживання в діловій сфері допоможуть уникнути переказування сухого теоретичного матеріалу з лексики та граматики української мови.

Несистематизований виклад інформації й ухилення від теми. Частково запобігти цьому може складена з урахуванням мети і завдань курсів й належним чином обговорена з колегами програма курсів.

Витрачання багато часу на ознайомлення з нормативно-правовими актами. Як показує практика, тимчасово переміщені особи добре знають нормативно-правову базу діловодної сфери, натомість мають потребу в підвищенні грамотності та покращенні навичок усного ділового спілкування.

Вибіркове залучення слухачів до інтеракції під час занять. На жаль, це одна з найпоширеніших помилок педагогів, які навчають студентів дистанційно. Для того, щоб вирішити цю проблему й залучити до обговорення якомога більше осіб, викладач повинен намагатися запам'ятати імена слухачів, ставити їм адресні запитання з урахуванням інтересів і рівня володіння державною мовою, а також виявляти інтерес до кожного учасника навчального процесу.

Таким чином, проведення курсів із вивчення української ділової мови для тимчасово переміщених осіб є поліфункційним і має на меті не тільки допомогу переселенцям у подоланні культурних бар'єрів і пошуку роботи, але й слугує консолідації нації та підвищенню престижу української мови як державної. Думка про те, що особистість носія мови, його людські якості, інтенсивність використання державної мови в різних життєвих ситуаціях, дбання про її чистоту

чинять істотний вплив на престижність і статус мови, безпеку держави та гарантують її зміцнення й процвітання, повинна стати наскрізною на всіх заняттях курсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тадеєва М. Розвиток сучасної мовної освіти дорослих в США і Великій Британії. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: наук.-метод. зб. Вип. XXX. Слов'янськ: Видавничий центр СДПУ, 2006. С. 127-132.
2. Тарнопольський О. Б., Кабанова М. Р. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.
3. Тимофєєв В. А. Імерсійний метод під час викладання іноземних мов на мовних курсах. *Молодий вчений*. 2017. № 9. С. 411-415. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_9_94 (дата звернення 13 травня 2022 року).
4. Komorowska E. Błędy nauczycieli na kursach języka polskiego jako obcego w biznesie. *Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców*. 2015. № 22. С. 173-187.
5. Russell V., Murphy-Judy K. *Teaching language online: A guide to designing, developing, and delivering online, blended, and flipped language courses*. Routledge, 2020. 328 с.

УДК 070

*Біловус Л.І.,
професор, доктор історичних наук,
Західноукраїнський національний університет
Яблонська Н.М.,
викладач, кандидат філологічних наук,
Західноукраїнський національний університет*

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ І ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ

Завдання журналіста в умовах збройного конфлікту – виконувати свої професійні функції.

Кількість злочинів проти журналістів збільшується. За даними Міжнародного комітету захисту преси за останні 10 років у світі було вбито 458 журналістів у зв'язку з їхньою професійною діяльністю. Перуанська журналістка Соня Гольдберг назвала це «цензурою смерті» [4].

За 2021 рік по всьому світу було вбито 45 журналістів, а 365 досі перебувають за ґратами. Показники по Європі, на жаль, теж невтішні. За статистикою